گزارش خبر
NEWSREPORT

کد خبر: ۵۳۶۱۶۱
یکشنبه ۳ آبان ۱۴۰۵ ۹:۵۲

پاکستان و عراق؛ دشمنان دوست‌نما؟

فشار بر مسیرهای زمینی ایران؛ از محدودیت‌های مرزی تا نگرانی‌های تجارت و انرژی

در فاصله چند روز، محدودیت‌های تجاری در مرز ایران با پاکستان و بسته‌شدن گذرگاه مرزی الشیب در عراق، مسیرهای زمینی مبادلات ایران را در کانون توجه قرار داده است. هم‌زمان، گزارش‌هایی از فشار آمریکا بر کشورهای منطقه برای محدودکردن تجارت با ایران منتشر شده؛ تحولاتی که می‌تواند هزینه حمل‌ونقل، تأمین کالا و مبادلات انرژی را افزایش دهد. اما آیا با یک هماهنگی سیاسی برای محدودکردن مسیرهای تجاری ایران روبه‌رو هستیم، یا تصمیم‌های امنیتی و اجرایی دو کشور همسایه در این تحولات نقش اصلی دارند؟

پایگاه اطلاع‌رسانی دریا و نفت: در فاصله چند روز، محدودیت‌های تجاری در مرز ایران با پاکستان و بسته‌شدن گذرگاه مرزی الشیب در عراق، مسیرهای زمینی مبادلات ایران را در کانون توجه قرار داده است. هم‌زمان، گزارش‌هایی از فشار آمریکا بر کشورهای منطقه برای محدودکردن تجارت با ایران منتشر شده؛ تحولاتی که می‌تواند هزینه حمل‌ونقل، تأمین کالا و مبادلات انرژی را افزایش دهد. اما آیا با یک هماهنگی سیاسی برای محدودکردن مسیرهای تجاری ایران روبه‌رو هستیم، یا تصمیم‌های امنیتی و اجرایی دو کشور همسایه در این تحولات نقش اصلی دارند؟

بررسی گزارش‌های منتشرشده تا ۲۴ اکتبر ۲۰۲۶ نشان می‌دهد که باید میان واقعیت‌های تأییدشده، توضیحات رسمی دولت‌ها و ادعاهای منابع ناشناس تفاوت قائل شد.

۱. پاکستان؛ توقف تجارت و اختلال در تأمین گاز

پاکستان در ۱۷ اکتبر ۲۰۲۶ تجارت از طریق دو گذرگاه مهم تفتان و گبد–ریمدان در مرز با ایران را متوقف کرد. این تصمیم، صدها کامیون حامل کالا و محموله‌های انرژی را با تأخیر مواجه ساخت و نگرانی‌ها درباره استمرار مبادلات دو کشور را افزایش داد.

اسلام‌آباد و مقام‌های ایالت بلوچستان، ملاحظات امنیتی، مقابله با قاچاق و بهبود مدیریت مرزی را از دلایل محدودیت‌ها اعلام کردند. در مقابل، سخنگوی وزارت امور خارجه ایران از مشکلات فنی و ضرورت اقدامات احتیاطی سخن گفت.

به گزارش رویترز در ۲۳ اکتبر، توقف واردات گاز مایع نفتی (LPG) از ایران به افزایش قیمت و تشدید نگرانی‌ها درباره کمبود این سوخت در پاکستان منجر شده است.

اعداد مهم در مرز ایران و پاکستان

• واردات روزانه LPG پاکستان از ایران: حدود ۷۰۰۰ تن
• سهم تقریبی گذرگاه گبد–ریمدان: بیش از ۴۰۰۰ تن در روز
• قیمت کپسول ۱۲ کیلوگرمی در بلوچستان: افزایش از حدود ۴۵۰۰ به ۷۰۰۰ روپیه
• زمان آغاز محدودیت‌ها: ۱۷ اکتبر ۲۰۲۶ (۲۵ مهر ۱۴۰۵)

منبع ارقام: رویترز، ۲۳ اکتبر ۲۰۲۶.

وضعیت گذرگاه‌ها؛ توقف کامل نبود

گزارش‌ها حاکی است گذرگاه گبد–ریمدان برای صادرات کالاهای فاسدشدنی پاکستان بازگشایی شد، اما واردات LPG همچنان متوقف بود. بنابراین، وضعیت مرز را نباید به‌صورت بسته‌شدن مطلق و بدون استثنای همه فعالیت‌ها توصیف کرد. این اختلال علاوه بر بازار انرژی پاکستان، بر بازرگانان ایرانی، حمل‌ونقل جاده‌ای و تجارت محصولات کشاورزی نیز اثر می‌گذارد. ادامه وضعیت می‌تواند هزینه مبادلات را افزایش دهد و به کسب‌وکارهای مرزنشین در هر دو کشور آسیب بزند.

۲. عراق؛ چرا گذرگاه الشیب بسته شد؟

در ۲۱ اکتبر ۲۰۲۶، گذرگاه مرزی الشیب در استان میسان عراق به روی مسافران، خودروها و کامیون‌های تجاری بسته شد. این گذرگاه یکی از مسیرهای مهم ارتباط زمینی ایران و عراق به شمار می‌رود. روایت رسمی بغداد بر ارتقای آمادگی فنی و لجستیکی، بهبود امکانات اجرایی و مقابله با قاچاق تأکید دارد. در مقابل، خبرگزاری فرانسه در گزارشی که روزنامه داون پاکستان در ۲۱ و ۲۲ اکتبر منتشر کرد، به نقل از منابع ناشناس مدعی شد که آمریکا بغداد را برای بستن گذرگاه‌های بیشتر با ایران تحت فشار قرار داده است. این ادعا از نظر سیاسی اهمیت دارد، اما به منابع ناشناس متکی است و با اعلام رسمی دولت عراق تفاوت دارد. در حال حاضر، نمی‌توان فشار واشنگتن را علت قطعی و اثبات‌شده بسته‌شدن الشیب معرفی کرد. همچنین بسته‌شدن یک گذرگاه به معنای توقف کامل تجارت ایران و عراق نیست. رسانه عراقی ۹۶۴ در ۲۱ اکتبر گزارش داد که گذرگاه‌های دیگر همچنان فعال بوده‌اند و بخشی از مبادلات تجاری ادامه داشته است.

۳. آمریکا و راهبرد محدودکردن مسیرهای زمینی ایران

روزنامه وال‌استریت ژورنال در ۲۴ اکتبر، در گزارشی درباره محدودشدن مسیرهای زمینی تجارت ایران، این تحولات را در چارچوب افزایش فشار اقتصادی آمریکا بر تهران بررسی کرد. بر اساس این گزارش، واشنگتن علاوه بر تحریم‌ها و محدودیت‌های دریایی، به دنبال همکاری کشورهای منطقه برای محدودکردن شبکه‌های تجاری ایران است. با این حال، برای ارزیابی دقیق دامنه این سیاست باید واقعیت‌های میدانی، مواضع رسمی و ادعاهای سیاسی را از یکدیگر تفکیک کرد. وجود فشار اقتصادی آمریکا بر ایران در گزارش‌های رسانه‌ای مطرح است؛ اما نسبت‌دادن تمام تصمیم‌های مرزی به یک برنامه هماهنگ و واحد، بدون شواهد بیشتر، نتیجه‌گیری زودهنگام خواهد بود.

۴. پیامدهای اقتصادی؛ فراتر از یک گذرگاه مرزی

اهمیت این تحولات تنها به تعداد کامیون‌های متوقف‌شده محدود نمی‌شود. تجارت زمینی بخشی از شبکه تأمین کالا، صادرات منطقه‌ای و ارتباط اقتصادی ایران با کشورهای همسایه است.

در صورت ادامه محدودیت‌ها، چهار پیامد اصلی قابل انتظار است:

۱. افزایش هزینه حمل‌ونقل به دلیل تغییر مسیر، تأخیر در ترخیص و انتظار طولانی در مرزها.
۲. اختلال در تجارت محصولات فاسدشدنی و افزایش احتمال فساد کالا.
۳. آسیب به تجارت انرژی؛ توقف واردات و صادرات LPG می‌تواند مستقیماً بر بازار سوخت اثر بگذارد.
۴. افزایش وابستگی به مسیرهای جایگزین و بالا رفتن هزینه‌های کوتاه‌مدت.

این پیامدها به میزان و مدت محدودیت‌ها بستگی دارند و نباید همه آن‌ها را خسارت تحقق‌یافته تلقی کرد.

۵. پاکستان و عراق؛ دوستان سیاسی یا شرکای غیرقابل اتکا؟

عنوان «دشمنان دوست‌نما» پرسشی سیاسی و قابل بحث را مطرح می‌کند، اما پاسخ به آن تنها با استناد به بسته‌شدن دو گذرگاه ممکن نیست. ایران و عراق از پیوندهای گسترده اقتصادی، مذهبی و سیاسی برخوردارند. ایران و پاکستان نیز با وجود اختلافات امنیتی و مرزی، روابط تجاری و دیپلماتیک دارند. این روابط نشان می‌دهد که مناسبات منطقه‌ای ترکیبی از همکاری، رقابت و اختلاف منافع است. با این حال، تحولات اخیر یک واقعیت مهم را برجسته می‌کند: روابط سیاسی دوستانه، به‌تنهایی تضمین‌کننده استمرار تجارت نیستند. هر کشور ممکن است در شرایط خاص، اولویت‌های امنیتی، اقتصادی یا ملاحظات بین‌المللی خود را بر استمرار مبادلات ترجیح دهد. از این منظر، پرسش راهبردی برای ایران فقط این نیست که کدام کشور به تعهدات سیاسی خود پایبند می‌ماند؛ بلکه این است که چگونه می‌توان شبکه تجارت خارجی را در برابر تصمیم‌های ناگهانی همسایگان و فشار قدرت‌های فرامنطقه‌ای مقاوم کرد.

جمع‌بندی؛ ایران به راهبرد تجاری مقاوم‌تری نیاز دارد

تحولات مرزی پاکستان و عراق در اکتبر ۲۰۲۶، نشانه‌ای از آسیب‌پذیری مسیرهای زمینی تجارت ایران در شرایط فشار اقتصادی و تنش‌های منطقه‌ای است. در پاکستان، توقف تجارت در گذرگاه‌های تفتان و گبد–ریمدان به اختلال در تأمین LPG و افزایش قیمت این سوخت منجر شده است. در عراق نیز بسته‌شدن گذرگاه الشیب، دسترسی به یکی از مسیرهای تجاری را محدود کرده، هرچند تجارت از سایر گذرگاه‌ها به‌طور کامل متوقف نشده است. گزارش‌هایی درباره فشار آمریکا بر عراق و تلاش واشنگتن برای محدودکردن مسیرهای تجاری ایران منتشر شده است؛ موضوعی که نیازمند پیگیری و بررسی مستمر است. در عین حال، دلایل رسمی اعلام‌شده از سوی اسلام‌آباد و بغداد نیز باید در تحلیل نهایی لحاظ شوند.

راهکار ایران نمی‌تواند صرفاً به اعتراض دیپلماتیک یا اتکا به روابط سیاسی محدود بماند. تنوع‌بخشی به مسیرهای ترانزیتی، تقویت زیرساخت‌های گمرکی، ایجاد سازوکارهای پایدار برای تجارت مرزی و کاهش وابستگی به گذرگاه‌های محدود، از جمله اقداماتی هستند که می‌توانند آسیب‌پذیری تجارت خارجی را کاهش دهند. پرسش نهایی: آیا ایران می‌تواند پیش از آنکه محدودیت‌های مقطعی به موانع پایدار تجاری تبدیل شوند، شبکه‌ای متنوع و قابل اتکا از مسیرهای منطقه‌ای ایجاد کند؟

منابع گزارش

• Reuters — ۲۳ اکتبر ۲۰۲۶
• Al Jazeera — ۱۹ اکتبر ۲۰۲۶
• خبرگزاری فرانسه، بازنشر در Dawn — ۲۱ و ۲۲ اکتبر ۲۰۲۶
• ۹۶۴ Media — ۲۱ اکتبر ۲۰۲۶
• The Wall Street Journal — ۲۴ اکتبر ۲۰۲۶